

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

540

שיחת רבינו הגדול מן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • שמות תשפ"ב

ועל כל פנים מן השמים נותנים קשיים, כי רוצים מבני תורה שיתחזקו ויהיו במדרגות גבוהות יותר, לא רק 'צדיקים', אלא גם 'חסידים', וכפי שביאר המסילת ישרים בפרק י"ט מה היא חסידות, וזהו מה שרוצים מאיתנו כעת, שנתחזק!

וכאמור הדרך לזה היא על ידי לימוד ספרי מוסר, וישנם ספרי המוסר הידועים מסילת ישרים שערי תשובה חובות הלבבות ואחרות צדיקים, ויש עוד ספרי מוסר, כגון ספר פלא יועץ, שהוא ספר נפלא ממש, וכשמו כן הוא 'פלא יועץ', ובו עצות רבות לחיזוק ברוחניות, וכהנה יש עוד ספרי מוסר רבים, וכל אחד יכול למצוא את הספר שמשפיע עליו, שיש לו טעם בו, שיהיה לימוד שמעניין ומושך, ואז יושפע מזה.

וזהו העצה היחידה לזכויות, כי בלי זה אין זכויות, וזהו מה שרוצים מאיתנו מן השמים, את החיזוק! וכל הקשיים הם לטובתנו שנדע להתחזק כל אחד לפי דרך הטבע שלו, על ידי ספרי מוסר שמתאימים לו, שמושכים אותו ומעניינים אותו, ובזכות החיזוק הכל יהיה טוב, ונוכה לסייעתא דשמיא, וזהו הילטב עביד.

גודל הדבקות בתורה ואהבתה

והנה כל אחד רוצה הצלחה בתורה, כולם רוצים הצלחה בתורה, ויש חיוב לעסוק בתורה, ואם לא עוסקים בתורה זה ביטול תורה, וביטול תורה זה חטא חמור מאד, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) על מי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק, כמובן כל אחד כמה שהוא יכול, לפי כוחו.

ועסק התורה גם מעניין ומושך, ויש בו מתיקות, ובגמרא אמרו (עירובין נד, ב) על רבי אלעזר בן פדת שהיה מרא דארעא דישראל אחרי רבי יוחנן, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון, והיינו שהוא היה עסוק בתורה ושקוע כל כך בתורה, עד ששכח היכן שהניח את בגדו, וקראו עליו הפסוק (משלי ה, יט) באהבתה תשגה תמיד, שלימוד התורה כל כך מעניין, שקשה להפסיק מלחשוב בזה!

וכעין זה היה מעשה עם מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, שמישהו בא אליו לשאול איזה עצה, ורבי ברוך בער שמע ולא הצליח לקלוט את מה שהוא אומר, כי הראש היה כל כך מרותק לתורה, עד שלא היה יכול להסיח דעת מתורה, וביקש מחתנו הגאון רבי ראובן זצ"ל שישמע את השואל וישיב לשאלתו, כי הוא לא יכול להסיח דעת מלימודו להתרכז לשמוע את השואל, עד כדי כך שידק כזו דבקות בתורה.

ומעשים ידועים בגדולי תורה שעברו ניתוח ללא הרדמה, ואמרו למנתח שאין צורך להרדמם, אלא יודיעו להם כעשר דקות לפני הניתוח, שייכנסו לאיזה ענין בדברי תורה ולא ירגישו את הכאב מרוב שקיעות מחשבתם בתורה. וכעין זה היו מעשים עם צדיקים שעברו ניתוח ולא הוצרכו להרדמה, כי בשעת הניתוח היו שקועים בצדקות ובאהבת השם, ולא הרגישו את הכאבים.

ההצלחה בתורה – בלימוד לפי טבעו

ועל כל פנים עסק התורה הוא דבר מאד נעים ומעניין ומושך, וכל אחד רוצה להצליח בתורה, אך לא כל אחד מצליח. והסיבה לזה היא מפני שאינו לומד לפי הטבע שלו מה שמעניין אותו, והכלל הוא שלימוד שמובן אצל האדם בקלות, זה מעניין ומושך אותו, אבל דבר שצריך להתעמק כדי להבין, תלוי בטבע הלומד, ויש כאלה שנהנים מזה, אך יש כאלה שזה משעמם להם, ואין זה לפי כוחם ולפי טבעם.

ויש מי שטבעו מושך אותו ללמוד דברים פשוטים, וכשלומד גמרא עם רש"י בפשטות זה מעניין ומושך אותו, ואם ילמד בצורה זו לפי טבעו אזי הוא יהיה מתמיד וילמד בהתמדה, אך אם ילמד בעמקות יותר מכפי כוחו, זה לא יעניין אותו, והוא לא יוכל להיות מתמיד. לכן צריך ללמוד כל אחד לפי הטבע שלו.

וכבר היה מעשה כזה בצעיר אחד, שהיה אוהב את הפשטות, ולא נמשך להתעמק בהבנה, ונהנה ללמוד רק מה שהגמרא אומרת, עם ההבנה הפשוטה, והמלמדים רצו קצת להסביר לו שיתעמק יותר, אך אדם גדול מאד אמר להם: תנו לו שילמד לפי מה שהוא, לפי הטבע שלו, בלי להתעמק בהבנה, כי הוא נהנה מהלימוד הזה, ומבין את הפשטות, ואכן הוא המשיך ללמוד כך והצליח מאד.

הגזירות לטובתנו שנתעורר לחיזוק

המצב כעת הוא שיש חשש לגזירות על הציבור החרדי בכלל ועל בני תורה בפרט, ורוצים לעשות קשיים שלא יוכלו לעסוק בתורה, כך הכוונה והמגמה ויש חשש לגזירות כאלה, והרי הכל בידי שמים וכל דעביד רחמנא לטב עביד, כל דבר הוא מן השמים ולטובה, ואם כן נתבונן למה מן השמים עשו כך, ומהו הטובה שבו.

והענין הוא, כי זה סימן שצריכים חיזוק, בני תורה צריכים יותר חיזוק, ומן השמים רוצים שנתחזק, ולכן נותנים קשיים כדי שנתחזק והיה זכויות, ועם הזכויות, כשיש חיזוק וזכויות, אין שום קשיים ואין הפרעות.

וזהו הענין כעת, אם יש חשש גזירות, שרוצים לגזור גזירות על הציבור החרדי בכלל ועל בני תורה בפרט, שיהיו קשיים לעסוק בתורה וקשיים בקיום המצוות, זה מן השמים, ומה רוצים מאיתנו בזה? רוצים את טובתנו! שנזכה בזכויות, להוסיף זכויות, וכשנוסיף זכויות אזי הכל יהיה טוב ולא יהיו גזירות, וזהו ה'ילטב עביד', שגם הקשיים הם לטובה, ומובן למה זה לטובה, כי הקשיים מעוררים לחיזוק.

הצורך להתחזק תמיד ובכל כוחו

ובודאי צריכים חיזוק, כי דברי תורה צריכים חיזוק תמיד, כמו שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק, והדבר הראשון שבהם הוא תורה, וצריכים בזה חיזוק תמיד, כמו שפירש רש"י שם "שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו", ואם החיזוק אינו תמיד או שאינו בכל כוחו אין זה חיזוק, וצריכים להתחזק תמיד ובכל כוחו, כל אחד לפי כוחו, ולא יותר מכוחו, אך לפי כוחו – ובכל כוחו, וזה מה שרוצים מן השמים בכל הגזירות והקשיים, לעורר אותנו לחיזוק!

וכיצד מתחזקים, הרי היצר הרע חזק מאד, אבל התורה היא תבלין לו, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ובמשנה ברורה סימן א' הביא מהקדמונים שתבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו לימוד תורת היראה, ספרי המוסר, שיש בהם דברי תורה וחיזוק המעוררים ליראת שמים.

ויש להתעורר לחיזוק כל אחד לפי כוחו, ואף מי שלא זכה שתהא תורתו אומנותו, ואינו יכול לעסוק בתורה כל היום, מכל מקום אם יעסוק בתורה כפי יכולתו, וינצל לתורה כל רגע פנוי שיש לו, כבר הוא במדרגה גבוהה.

וכפי שהזכרנו בזה בעבר מדברי הרא"ש על מה שאמרו בגמרא (בי"ח, א) רבנן לא צריכי נטירותא, והיינו שכל עיר צריכה שמירה מגנבים, ובני העיר משלמים מס שמירה, אבל רבנן לא צריכים לשלם את המס, מפני שהתורה מגינה עליהם, וכתב על זה הרא"ש (שם פ"א סימן כו) מיהו הנקרא רבנן? "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", עכ"ל.

והיינו שגם כשאינו זוכה לעסוק בתורה כל היום, מפני שנצרך לעסוק בפרנסה לצרכי בני ביתו, אם הוא עוסק בזה רק כדי חייו ולא להתעשר, ואינו אף להעשיר, ובכל הזמן הפנוי שיש לו הוא 'מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה', אפילו אם מצבו הוא שלומד רק חצי שעה ביום ואינו יכול יותר מזה, מכל מקום כיון שלומד כפי יכולתו ובכל כוחו, הוא גם כן במדרגת 'רבנן' שבזכותו יש שמירה, ופטור מלשלם מס שמירה, מפני שאין זה תלוי כמה האדם לומד, אלא תלוי כמה הוא מתבטל, ואם לומד כפי כוחו ואינו מתבטל הוא במדרגה של רבנן.

ואף אדם בעל מלאכה פחותה, שעוסק בעבודה פשוטה מאד, יכול לזכות למדרגות גבוהות, כמו שכתב המסילת ישרים בסוף הספר "יזכר יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה, כמו מי אשר לא יפסוק מפיו הלימוד", והיינו שגם מי שמפני צרכו נאלץ לעסוק במלאכה פחותה, יכול לזכות למדרגת החסידות, ולהיות 'חסיד', שזוהי מדרגה יותר גבוהה מ'צדיק', כמו שאמרו באבות פ"ו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, והם ארבע מדרגות זו למעלה מזו כמו שביארו המפרשים.

וגם בדור האחרון היה דבר כזה, כידוע שהיה סנדלר שהיה נותן ברכות, ורבנים חשובים נסעו אליו להתברך, והוא היה מברך והברכות התקיימו, כי הוא היה בעל מדרגה, לפי כוחו ומדרגתו, והיה לו כוח ברכה.

ולעומת זה היה מקרה עם צעיר אחר, שגם כן אהב את הפשטות, ורצו לחנך אותו ללמוד בעמקות, וזה גרם שהפסיק לגמרי ללמוד, כי זה לא היה לפי הטבע שלו. ולעומתו הראשון שהמשיך ללמוד לפי טבעו בפשטות, הנהנה מן הלימוד, והוא מתמיד גדול ובקי בשי"ס. ולא שייך להצליח בלימוד בכפייה נגד הטבע, זו המציאות.

ויש גם מקרים שאדם כופה ומכריח את עצמו, ישנם בחורים ואברכים שמכריחים את עצמם ללמוד בעמקות גדולה שלא לפי טבעם, ועל ידי זה יוצאים קרח מכאן וקרח מכאן, מפני שטבעם נמשך ללמוד ולהבין בפשטות, אך הם רוצים את העמקות, ומכריחים את עצמם להתעמק נגד טבעם, וסופם שנסארים קרח מכאן ומכאן ולא יוצא כלום.

וידועים לי מעשים בצעירים שהיו יכולים ללמוד בפשטות, ויש להם זיכרון טוב מאד ויכולים להיות בקיאים בשי"ס, אך הם רצו את העמקות ולמדו שלא לפי טבעם, ומה יצא לבסוף? לא זה ולא זה. והכרתי אחד שהיה לו תפיסה מהירה מאד, והיה יכול ללמוד ביום אחד שלושים דף, אבל בפשטות, והוא התחיל ללמוד כך והפסיק, כי התבייש, ולא יצא ממנו כלום, ואם הוא היה לומד לפי טבעו היה יכול להיות בקי בשי"ס, על ידי שהיה לומד הרבה בהספק ונהנה מזה, אך הוא מתבייש ומפסיד הכל.

אמנם מצד שני ישנם בעלי כישירויות גדולים שיכולים ללמוד ולהתעמק בהבנה, אך הם מתעצלים ואינם רוצים להתאמץ, ואם הם היו לומדים בהתמדה ומנצלים את כוחותיהם, הרי הם בעלי הבנה, והיו מצליחים מאד ונהנים מזה, ורק צריכים להתרגל, אבל יש עצלות! וזהו הטבע, שיש באדם מידת העצלות, נגד השכל, וההפסד בזה גדול, שהרי אם היה לומד ומתאמץ קצת, היה לו תענוג וחיים מאושרים.

ויש כאלה שבאמת מנצלים את כוחותיהם והם מאושרים, ואפילו אלו שאינם בעלי הבנה עמוקה, אם ילמדו בפשטות לפי כוחם, ילמדו בהתמדה ויקבלו בקיאות גדולה, ויחיו חיים מאושרים עם דבקות בתורה.

הצלחה למעלה מהטבע בזכות התפילה

ואמנם הכל תלוי גם בזכויות, וצריכים גם זכויות להצלחה ברוחניות, והזכויות יכולות להיות תפילה של האדם עצמו, ותפילה של ההורים, ואפילו תפילה של הסבתא.

וכבר היה מעשה באחד שלא היה בעל כישרון, ולא היה כישרוני כלל, ופתאום הוא נהיה מתמיד והצליח בתורה, ואמר על זה אדם גדול, כי כנראה זה בזכות התפילות של הסבתא, שבהדלקת הנרות מבקשים על הילדים שיהיו מאירים בתורה, והסבתא בכתה והתפללה על זה בדמעות, והדמעות של הסבתא נתנו זכויות לנכד שיהיה גדול בתורה, ולמרות שזה נגד הטבע שלו הוא נהיה גדול בתורה, ונהיה רב עיר, בזכות הדמעות של הסבתא! כך אמר אדם גדול, שזוהי הזכות שעמדה לו.

עדינות – סיבה להצלחה בחינוך

וברצוני להזכיר עוד דבר, שראיתי בימים האחרונים שלא כולם מבינים את זה, בענין ללמוד תלמידים, מי הוא המתאים ללמוד תורה לתלמידים. שמעתי מאחד שאמר, כי מי שהוא עדין בטבעו, איך יוכל ללמוד, הרי צריכים משמעת, וכיצד הוא יוכל להחזיק משמעת, וכי בעדינות? הרי צריכים תקיפות שיהיה משמעת. אבל זה לא נכון!

וכבר סיפרתי בעבר מעשה באחד שהוא מגיד שיעור בבקאות בישיבה קטנה, וכידוע בישיבה קטנה אחרי הצהריים בשיעור בקאות זהו הזמן שקשה מאד לרתק את התלמידים, אבל הוא הצליח מאד, והתלמידים היו מרותקים, עם משמעת טובה מאד, וכיצד הצליח בזה? שמעתי ממנו בפעם אחרת שאמר כי הוא לא יכול לפגוע בתלמיד, ואינו יכול לומר שום דבר שפוגע, והוא מתייחס לכל תלמיד בכבוד ובעדינות, ואם כן זו הסיבה שהצליח כל כך, כי העדינות גורמת שיש לתלמידים יראת הרוממות, ועל ידי זה יש משמעת. כך המציאות.

וגם כיום יש דבר כזה, אדם עם מידות טובות, שהוא לא כועס ולא צועק, והוא רגוע, ואם מפריעים בשיעור לא אכפת לו, ועל ידי זה יש משמעת מצוינת, כי העדינות נותנת משמעת ויראת הרוממות.

חינוך לתורה רק מתוך אהבה

וכבר אמרו בפרקי אבות (א, יב) אוהב את הבריות ומקרבת לתורה, היינו שאם יש לאדם אהבת הבריות, אז הוא יכול לקרב לתלמידים לתורה, אבל אם אין אהבת הבריות הוא לא יצליח!

[א"ה. ובדברים שנשא השבוע רבינו שליט"א לימי עיון למנהלים של החינוך העצמאי, הוסיף בזה: מלמד שאינו אוהב את התלמיד אינו יכול להשפיע עליו, ויכול אולי ללמד חשבון ומתמטיקה, אבל לא להכניס אהבת תורה ולא להשפיע אידישקייט, כי רק באהבה אפשר לקרב לתורה!]

ועוד אמרו (שם ב, ה) ולא הקפדן מלמד, היינו שמי שהוא קפדן בטבעו אינו יכול להיות מלמד, וגם אם בפועל הוא לא יקפיד, אם הטבע הוא 'קפדן' כבר אינו יכול ללמד, ולא יצליח ללמד, כי צריך לזה אהבת הבריות, כמו שאמרו אוהב את הבריות ומקרבת לתורה.

ויש עוד דבר, שיכול להיות אחד שאוהב את הבריות ומקרבת לתורה ומצליח עם התלמידים, ואחר כך מגיעים תלמידים אחרים שהוא לא מצליח איתם, ואינו מצליח לקרבת לתורה, ולפעמים הסיבה לזה מפני שהם יותר כישרוניים ממנו, והוא אמנם כישרוני, אבל יתכן שיהיו ילדים יותר מוכשרים ממנו, וממילא מה שהוא אומר משעמם להם, ולא שייך שירתק אותם, כי אם התלמיד יותר מוכשר מהרבי אזי הלימוד משעמם לו, ולכן צריך שייקח תלמידים חלשים, שהוא יותר כישרוני מהם, כי אם ייקח מצוינים הוא לא יצליח.

מידות טובות זכות לזיכוי הרבים

ומעשה שהיה באדם גדול שהיה רב עיר בחוף לארץ, וגם הייתה לו ישיבה, ורצה להעלות את הרמה של הישיבה, והביא ראש ישיבה גדול ממקום אחר שיגיד את השיעורים במקומו, כי היה עם כזו אהבת תורה, שלא היה אכפת לו שהוא כבר לא יהיה ראש הישיבה העיקרי, ואדם אחר יהיה ראש הישיבה במקומו.

אכן לבסוף נתגלגל מן השמים שראש הישיבה החדש נאלץ לעזוב את הישיבה מחמת איזו סיבה, וחזר הראשון להיות ראש הישיבה.

ומסתמא הסיבה שמן השמים גלגלו כך בהשגחה, כי הוא היה בעל מדרגה כזו, שלא היה אכפת לו לרדת מתפקידו בישיבה ולהישאר רק הרב, ואמנם הוא היה גם בישיבה, אבל יהיה עוד ראש ישיבה אחר למעלה ממנו, והוא רצה זאת בכל לבו, וכבר עשה כן בפועל והביא לישיבה אדם גדול מאד שהיה תלמיד חכם גדול מאד וכבר התחיל לומר שם שיעורים, ושמו בזה מאד, וכיון שזוהי מדרגתו, רצו מן השמים שהוא ילמד! ואמנם הוא באמת רצה שיהיה זיכוי הרבים יותר, שיבוא ראש ישיבה יותר גדול ממנו, ולא היה אכפת לו על עצמו, אבל מן השמים רצו שהוא יזכה בזכות של זיכוי הרבים, כי הוא צדיק ובעל מדרגה כזו, ולכן מן השמים עשו כך.

והוא אמר עוד, שאם הוא היה יכול, היה מביא גם רב אחר, שיהיה רב העיר במקומו, אלא שאינו מוצא רב כזה. ושמעתי זאת מאחד ששמע ממנו, שאמר כי הוא היה מוסר גם את הרבנות למישהו אחר, אבל אין לו מישהו אחר, ואמר על גדול מסוים שאם הוא יסכים לבוא, ימסור לו את הרבנות, אבל הוא לא יבוא, כי כבר יש לו רבנות אחרת בעיר גדולה.

כזה אדם אמיתי, שמוכן למסור את התפקיד, לזיכוי הרבים, ולכן מן השמים עשו שהוא יהיה המזכה, וימשיך לזכות את הרבים.

הזכויות להצלחה ברוחניות – תפילה ומוסר

וכך בכל העניינים, ההצלחה תלויה בזכויות, ובלי זכויות אין הצלחה, ועם זכויות אין שיעור להצלחה! וכבר אמר רבי ישראל סלנטר כי ברוחניות בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות תמיד עוזרת, ורק צריכים שתהיה תפילה אמיתית, ואם אדם מבקש באמת בלב שלם על רוחניות, יזכה לסייעתא דשמיא, ואילו בגשמיות אינו כן, כי בגשמיות יש קצבה, מי יעני ומי יעשר, מי ישלח ומי יתיישר, כל הגשמיות קצובה מיום הדין, ראש השנה ויום כיפור, אבל ברוחניות אין קצבה, אלא תלוי בזכויות, וכל יום ויום תלוי לפי הזכויות של אותו היום, וכפי הזכויות זוכים להצלחה ברוחניות.

ומעשה שהיה לפני שנים רבות בילד צעיר שנכנס לבית הכנסת בלילה בזמן שאין שם איש, ופתח את ארון הקודש ובכה שהוא רוצה הצלחה בתורה (והוא חשב שלא רואים אותו, אבל היה שם אחד שראה, וממנו נודע המעשה), ובאמת נתקבלה תפילתו והוא יצא אדם גדול, צדיק וגדול בתורה ובעל השפעה גדולה. זהו כוחה של התפילה על רוחניות.

ואם כן הזכויות להצלחה ברוחניות: יש זכויות של תפילה, ויש גם זכויות של לימוד המוסר שלא להיכשל, וסדרי המוסר בישיבות יש שחושבים שזו 'מידת חסידות', אבל זו לא מידת חסידות אלא דבר הכרחי, וזו העצה היחידה והתבלין ליצר הרע, וזהו מה שהשם דורש ממך, מה שרוצים מאיתנו מן השמים, להתחזק על ידי לימוד ספרי מוסר.

ובישיבות יש סדר קבוע ללימוד המוסר, אך גם בעלי משפחה שאינם לומדים בישיבה, אפשר בכל יום בבית ללמוד כמה דקות באיזה ספר מוסר שמעניין ומשפיע, ומעשים שהיו שעל ידי זה כל הבית בשנתה, והאוירה בבית נהייתה אווירה נעימה לגמרי, על ידי העסק בספרי מוסר, אדם שחי עם חשבון הנפש זה חיים מאושרים, וכל הבית הוא בית עם 'אשריך בעולם הזה', ובהו אנו צריכים סייעתא דשמיא כולנו, כל אחד ואחד מאיתנו, שנזכה לסייעתא דשמיא להצלחה ברוחניות.

נתרם לזכות ולרפואה שלמה
לרבי רחמים חי קלמון בן פולט
מבקשים ממי שיכול
ללמוד ולהתפלל לרפואתו

מוקדש לכבוד הולדת נכדתנו
שירה חיה אמונה
בת ר' משה מרדכי טוביה

לעילוי נשמת
מרת יהודית עמיר ע"ה
בת ר' שחר ז"ל
נלב"ע כ"ג טבת תשפ"א - הנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון
רבי אברהם ישעיהו ברמן זצ"ל
ב"ר מרדכי שלמה זצ"ל
נלב"ע כ"ג טבת תשס"ג - הנצב"ה